

FRI-2B.412-1-EM1-07

## INTERNATIONAL TRADE IN THE CONTEXT OF AGRARIAN POLICIES<sup>12</sup>

**Assoc. Prof. Lyubomir Lyubenov, PhD**

Department of Economics and International Relations,

Faculty of Business and Management,

University of Ruse "Angel Kanchev"

Phone: 082-888 347

E-mail: llyubenov@uni-ruse.bg

**Abstract:** Globalization processes lead to the liberalization of international trade with agricultural products, but they are balanced by the national agrarian policies of rich countries such as the common agricultural policy of the EU and others., which are protective in relation to their agrarian sectors. Developing countries, due to the strong dependence of their economies on the agrarian sector, are striving for significant liberalization. This opposition makes the liberalization of international agricultural trade slow, controversial and difficult. International trade is carried out on international markets, whose income from the trade of agricultural products and food globally ranks third after the trade in petroleum products and steel. Despite the positive prospects for the growth of international agricultural and other markets, respectively of the international trade, their depression by wars, pandemics and protective agrarian policies generates agflation and global inflation. The positives, the negatives and the contradictory nature of international trade require Bulgaria to determine its place in it, based on its competitive advantages as an exporter of certain agricultural products, respectively as an importer of others. Marketing strategies not only allow this, but also increase the export potential of Bulgarian agricultural products (cereals, bee productss, etc.) on their international markets.

**Keywords:** Globalization, Liberalization, International markets, Agrarian protectionism

**JEL Codes:** Q13, Q17, Q18

Протичащите процеси на глобализация влияят върху развитието на националните икономики, доходите, цените на индустриалните и аграрните продукти, условията за международна търговия и др. Свободното движение на хора, капитали и информация са някои от ефектите на глобализацията и международното разделение на труда, не само в секторите на индустрията и услугите, но и в аграрния сектор. Глобализацията влияе на националните политики на всяка страна – аграрни, индустриални, социални и др. Заплатите в развитите страни нарастват с по-умерени темпове под заплахата от преместване на производства към страни с по-евтин труд, което в международен план способства за относително по-стабилна и умерена инфлация.

Има различни гледни точки и позиции за ползите и вредите от глобализацията, които са повлияни и от различни идеологически възгледи. Поддръжниците на глобализацията я разглеждат като фактор за развитие на световното стопанско. Възпрепятстването на международната търговия следствие на войни и глобални пандемии (COVID-19 и др.), доведе до проблеми в международните вериги на доставки, което генерира инфлация в световната икономика. Противниците на глобализацията смятат, че тя е причина за икономически, екологични и др. вреди. Критиките към глобализацията са свързани и с по-бързо и интензивно експлоатиране и влошаване на околната среда, разпространение на болести, нарастваща пропаст между бедни и богати.

Основната цел е анализ на влиянието на Общата аграрна политика (ОАП) на ЕС, САЩ и др., върху международната търговия. Целта произтича от практическите и икономическите причини на международната търговия за осигуряване на по-богата трапеза с по-малко разходи. Тя налага изследване на протичащите процеси на глобализация и либерализация на международните пазари, както и анализ на инструментариума на националните аграрни

<sup>12</sup> Настоящият доклад е в изпълнение на проект на Факултет "Бизнес и мениджмънт" на тема "Изследване на регионалните потенциали за развитие на социално иновативни екосистеми в условия на дигитална трансформация", финансиран от Фонд "Научни изследвания".

политики, използван за защита на техните земеделски производители, експорта и импорта на продукти на международните пазари. Това изисква анализ и на влиянието на аграрния протекционизъм върху международната търговия.

Международната търговия между отделните страни създава възможност за разширяване доставките на аграрни продукти и намаляване на разходите за храна. Главните причини за нея са практически и икономически. Практически без нея не може да се осигури изхранването на населението в различните части на света, тъй като разпределението на производството на хранителни продукти в света не е пропорционално на това на населението. От икономическа гледна точка основанията касаят: 1) различни климатични условия и географско положение в различните страни; 2) различни видове почви, водоизточници и др. природни ресурси, които формират различни условията за земеделско производство, общо и за отделни продукти по страни.

Международната търговия позволява на страните с по-благоприятни географски, икономически и др. условия да произвеждат аграрни продукти с по-малки разходи, по-високо количество и качество, респективно и да получат икономическа изгода, като изнасят излишната аграрна продукция над собствените си потребности на международните пазари. Страните, които имат по-лоши условия за производство, следователно и по-високи разходи, по-малки количества и качество, могат да не произвеждат, а да внасят на по-ниска цена. Резултатите от международната търговия са разширяване на глобалното производство и консумацията на аграрни продукти, а разпределението на световните ресурси става според тяхната най-ефективна употреба.

Не всички участници в международната аграрна търговия печелят еднакво, и не всички са доволни от нея (Цонева, 2001; Любенов 2013 и др.). Изгодите от нея са: 1) произведеното количество и цени, получавани от страните износителки, се увеличават в сравнение с равнището, което те биха имали при отсъствието ѝ; 2) консумираното количество в страните вносителки се увеличава при равнището на световната цена и техните консуматори плащат по-ниска цена в сравнение с тази, ако не бяха внасяли продукта; 3) световното производство и консумацията се увеличават. Негативите ѝ са: 1) консуматорите от страните износителки са принудени да плащат по-висока цена за храната, отколкото ако не се осъществяваше износ; 2) производителите от страните вносителки получават по-ниска цена в сравнение с тази преди вноса.

Международната аграрна търговия се осъществява на международни организирани (стокови борси, аукциони и др.) и др. пазари, които са пазари за милиарди, сравними с тези на петрол, енергетика и др. Пазарът на кафе през 2010 г. е бил 15.4 млрд. USD (Любенов, 2013), а през 2020 г. е 19 млрд. USD ([www.ico.org](http://www.ico.org), 07.07.2022). Успешно можем да сравним кафето, като аграрен продукт с петролният бизнес, защото осигурява не само работа за над 125 милиона души, но и често заема второ място след него в международната търговия. Това показва защо според СТО ([www.wto.org](http://www.wto.org), 11.12.2008) приходите от стокообмена на аграрни продукти и храни в света се нареждат на трето място след търговията с петролни продукти и стомана.

Глобалните продажби от износа на пчелен мед за 2020 г. възлизат на 2.4 млрд. USD. С отчитане на икономическия ефект от опрашването те щяха да са над 24 млрд. USD. България с експорт на мед за 39.84 млн. USD се нарежда на 16-то място в света, а по импорт на 44-то място с 3.45 млн. USD ([www.wto.org](http://www.wto.org), 10.07.2022; [worldstopexports.com](http://worldstopexports.com), 10.07.2022). Петте най-големи износителки са Нова Зеландия, Китай, Аржентина, Германия, Украйна, и те заемат 45.3% от световните продажби. Следващите 10 са Испания, Бразилия, Унгария, Индия, Виетнам, Белгия, Полша, Мексико, Румъния и Австралия. Първите 16 държави с България, формират 80% от световния износ на мед в стойност, като пазарният дял на страната ни е 0.9%. На Балканите сме на 2-ро място след Румъния, пред големи производители като Турция, Гърция, Сърбия и др.

В световен мащаб има ясно изразена тенденция за устойчив растеж на международната аграрна търговия. Според доклад на СБ ([www.worldbank.org](http://www.worldbank.org), 11.12.2011), ако населението в света се увеличи с 40%, търсенето на земеделски продукти ще нарасне със 70%. В това число

влизат не само земеделските продукти и храни, но и аграрните суровини за индустриални цели. Ефектът от това ще е глобална тенденция към повишаване цените на аграрните суровини, храните, напитките и на ресурсите за тяхното производство. Едно десетилетие след тази прогноза в условията на глобална пандемия (COVID-19) и война в Европа (Руска федерация и Украйна) има над два-три пъти нарастване на цените на аграрните суровините и храните на международните пазари.

Националните аграрни политики на редица страни - Япония, САЩ, вкл. и ОАП на ЕС са протекционистични, т.е. насочени предимно към защита на техните земеделски производители. Тази политика е резултат от национални цели за постигане на продоволствена сигурност, чрез самозадоволяване и поддържане доходите на земеделските им производители на равнището на сектори индустрия и услуги, както и опазване на околната среда. За постигането на тези цели, те прилагат редица мерки като поддържане на високи вътрешни цени за производителите, субсидиране покупката на ресурси, предоставяне на директни помощи, помощи за структурно приспособяване, подпомагане развитието на селските райони и много др.

Има и регионални интеграционни обединения като Асоциацията на страните от Югоизточна Азия (АСЕАН) и др., които либерализират все повече търговските си политики, вкл. и аграрната. След приключването на Уругвайския кръг преговори през 1994 г., министрите на икономиката на страните-членки на АСЕАН решават да ускорят срока за изграждане на зона за свободна търговия. През първото десетилетие на XXI век са подписани и влизат в сила споразумения за свободна търговия на АСЕАН с КНР, Индия, Австралия и Нова Зеландия (Матеев, 2016). Заради протекционистичната аграрна политика на Япония, вкл. и риболова, АСЕАН сключва с нея само Споразумение за разширено икономическо сътрудничество.

От протекционистичните мерки на държавните аграрни политики най-деформиращо влияние върху международната търговия имат импортните ограничения. Независимо под каква форма се осъществяват, те имат следните отрицателни ефекти (Любенов, 2013 и др.): 1) намаляват достъпа на по-евтините вносни аграрни продукти и храни до националните пазари; 2) налагат по-високи цени на земеделските продукти за националните потребители; 3) водят до изкуствено повишаване на конкурентоспособността на националните производители и до разширяване на по-скъпо струващото национално производство, а чрез това и до генериране на излишъци и депресиране на международните пазари.

В резултат на протекционистичния характер на националните аграрни политики, в международен мащаб земеделското производство се осъществява не там където трябва, с високи разходи на единица продукция и големи икономически загуби за националните икономики, като не се използват напълно предимствата на международното разделение на труда. Срещу тези деформации за по-справедлива международна търговия се борят редица международни организации като СТО, ФАО, ОИСР, МВФ, СБ и др. Основната им цел е установяване на свободна международна търговия, а основен принцип на функционирането им, е доброволното съгласие на всички членове.

Приоритетна цел на създаденото през 1948 г. ГАТТ и преобразувано през 1995 г. в СТО е снижаването на тарифните бариери, количествените ограничения и субсидиите за търговия, т.е. либерализация на международната търговия. СТО като една от трите мултинационални икономически институции, заедно с МВФ и СБ, се стреми към премахване на търговските бариери. Договорите на СТО не се отнасят само за търговията със стоки (както при ГАТТ), а вкл. допълнително и търговията с услуги и защита на интелектуалната собственост. Наред със съществуващите договори в рамките на СТО постоянно се обсъждат и договарят нови стандарти, което става по хронологичен ред в т.нар. кръгове - Уругвай, Сиатъл, Доха.

В Доха (2001-2008 г.) ЕС предложи елиминиране на всички форми на експортно субсидиране до 2013 г. Развиващите се икономики (Китай, Индия, Бразилия и др.) да отворят пазарите си за чужди промишлени продукти и финансови услуги, а те поискаха от САЩ, ЕС и др. да съкратят държавните субсидии и вноските мита за земеделски продукти. Основната част от развиващите се страни реално могат да изнасят

основно аграрни суровини и текстил, но точно те остават под най-строга защита от съществуващите споразумения. Това доведе до разпад на преговорите, поради несъгласие на САЩ за земеделските субсидии и защитен механизъм, който би позволил на развиващите се страни да налагат временни мита.

Развитието на отношенията между страните членки на СТО показват, че неспазването на приетите норми и споразумения са съпътствали всички етапи на борбата за либерализация на международната търговия. Съдейки по делът на субсидираните аграрни продукти в световната търговия, става ясно, че на международните пазари доминират такива от ЕС, САЩ и др. Протичащите процеси на глобализация в световен мащаб водят към либерализация на световната търговия с аграрни продукти, но този процес е бавен, противоречив и труден. Богатите страни са за запазване на аграрния протекционизъм, а развиващите се страни, поради силната зависимост на икономиките им от аграрния сектор, се стремят към значителна либерализация.

Днес сме свидетели как в световен мащаб цените на земеделските суровини регистрират траен и значителен ръст. Това се дължи както на увеличаващото се население и консумация на храни, военни конфликти, глобални епидемии и бедствия, така и на нарастващото потребление на земеделски суровини за индустриални цели – горива и др. Това води до сериозен инфлационен натиск, т.н. агфлация допълнително подсилвана и от протекционистичните бариерите на аграрните политики пред международната търговия с аграрни продукти. Обвързването на пазарите на земеделски продукти с пазарите на енергийни ресурси прехвърля върху тях характерната им неустойчивост. Подобно е влиянието и на различните екологични, социални и др. инструменти на националните аграрни политики.

Въпреки дългогодишните реформи на протекционистичните аграрни политики, равнището на подкрепа и деформиращото им влияние за международната търговия остават високи, поради което светът все още е далеч от намирането на пътя към либерализираната търговия с аграрни продукти и функционирането на сектора на пазарни основи. Свободната международна търговия с аграрни и др. продукти, като оптимална се ограничава от съображения за несъвършена информация и пазари, по-голям риск и несигурност в земеделието, продоволствена и доходна сигурност, опазване на околната среда. Има две противодействащи тенденции в международната търговия с аграрни и др. продукти – либерализация и протекционизъм.

### **Заклучение**

Процесите на глобализация водят до либерализация на международната търговия с аграрни продукти, но техен противовес са националните аграрни политики на богатите страни като ОАП на ЕС, САЩ и др., които са протекционистични по отношение на техните аграрни сектори. Развиващите се страни, поради силната зависимост на икономиките им от аграрния сектор, се стремят към значителна либерализация. Това прави либерализацията на международната аграрна търговия бавна, противоречива и трудна.

Международната търговия с аграрни продукти се осъществява на международни пазари, чиито приходи от стокообмена на аграрни продукти и храни в света се нареждат на трето място след търговията с петролни продукти и стомана. Въпреки позитивните перспективи за растеж на международните аграрни и др. пазари, респективно и на международната търговия, депресирането им от войни, пандемии и протекционистични аграрни политики, генерира агфлация и глобална инфлация.

Позитивите, негативите и противоречивият характер на международната търговия налагат България да определи своето място в нея, на базата на конкурентните си предимства като износител на определени аграрни продукти, респективно и като вносител на други. Маркетинг стратегиите на секторно (зърно-производство, пчеларство) и регионално ниво (област Русе и др.) не само позволяват това, но и увеличават експортният потенциал на регионалните продукти (зърнено-житни, пчелни и др.) на международните им пазари.

## REFERENCES

Lyubenov, L. (2013). Development of modern agrarian policies, Ruse (Оригинално заглавие: Любенов Л. 2013. Развитие на съвременните аграрни политики, Русе)

Mateev, I. (2016). ASEAN, V. Tarnovo, Faber, ISBN 978-619-00-0414-1. (Оригинално заглавие: Матеев И. 2016. АСЕАН, В. Търново, Фабер, ISBN 978-619-00-0414-1)

Tsoneva, M. (2001). Agrarian policy, Sofia, ISBN 954-9574-72-5. (Оригинално заглавие: Цонева М. 2001. Аграрна политика, София, ISBN 954-9574-72-5)

[www.wto.org](http://www.wto.org), 11.12.2008; 10.07.2022

[worldstopexports.com](http://worldstopexports.com), 10.07.2022

[www.worldbank.org](http://www.worldbank.org), 11.12.2011

[www.ico.org](http://www.ico.org), International Coffee Organization, 07.07.2022